

AKDENİZ VE TROPİKAL YABANI BİTKİLERİN EKONOMİK DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Y. VARDAR ve M. ÖZTÜRK

Ege Üniversitesi, Genel Botanik Kürsüsü, İzmir

Dünya nüfusunun korkunç bir hızla artışı büyük bir gıda probleminin doğmasına sebep olmaktadır. Bu neden ile, bir çok organizasyon ve bilimciler tüm beyin güçlerini bu problemin çözümüne hasretmektedirler. Araştırmacıların bir kısmı, bir yandan mevcut kaynakların verimini arttırmak için çabalarken, diğer yandan bazı araştırmacılar da besleyici değeri yüksek olan ek kaynaklar bulmaya çalışmaktadırlar.

Bu yönden kürsümüz'de, İngiltere Tate and Lyle Araştırma Laboratuvarı ile müşterek olarak bazı projeleri yürütmektedir. Bu işbirliği çerçevesinde daha önce ele alınan ve büyük bir ekonomik potansiyele sahip olan Keçiboynuzu, yani *Ceratonia siliqua*, üzerinde yapılan çalışmalarda; bu bitki meyvalarının şeker miktarınca (% 44), tohum embriyolarının da proteince zengin (% 47) oldukları saptanmıştır.

Diğer taraftan Tate and Lyle Araştırma Laboratuvarında, çok yeni olarak, iki bitki türü bu yönden değerlendirilmek üzere ele alınmıştır. Bu bitkilerden *Dioscoreophyllum cumminsii* meyvalarında normal sakkarozu nazaran 3500 defa daha tatlı bir protein ve *Thaumatococcus daniellii* tohumlarında ise bilinen sakkarozdan 11.000 defa daha tatlı protein tabiatında yeni maddeler bulunmuştur. En tatlı diye adlandırılan bu proteinik maddelerin yapısı ve tatlılıklarının mahiyeti büyük oranda çözülmüş ve sentetik olarak yapılabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Yakın bir gelecekte, bildiğimiz şeker yerine çok daha ekonomik ve pratik kullanıma olanakları bulunan bu tatlı proteinlerin toplumlarca kullanılmasının tercih edileceği gerçeği karşısında, bir çok laboratuvarlarda bildiğimiz şekerin başka amaçlarla kullanılması araştırılmasına da başlanmıştır.

Dünya gıda probleminin çözülmesine katkıda bulunacağı şüphesiz olan bu iki türün, memleketimizdeki genç bilimcilere tanıtılmasının yararlı olacağı düşüncesi ile bu makale ele alınmıştır.

Proteince zengin bu iki türün sistematik durumunu şöylece özetleyebiliriz :

— A —

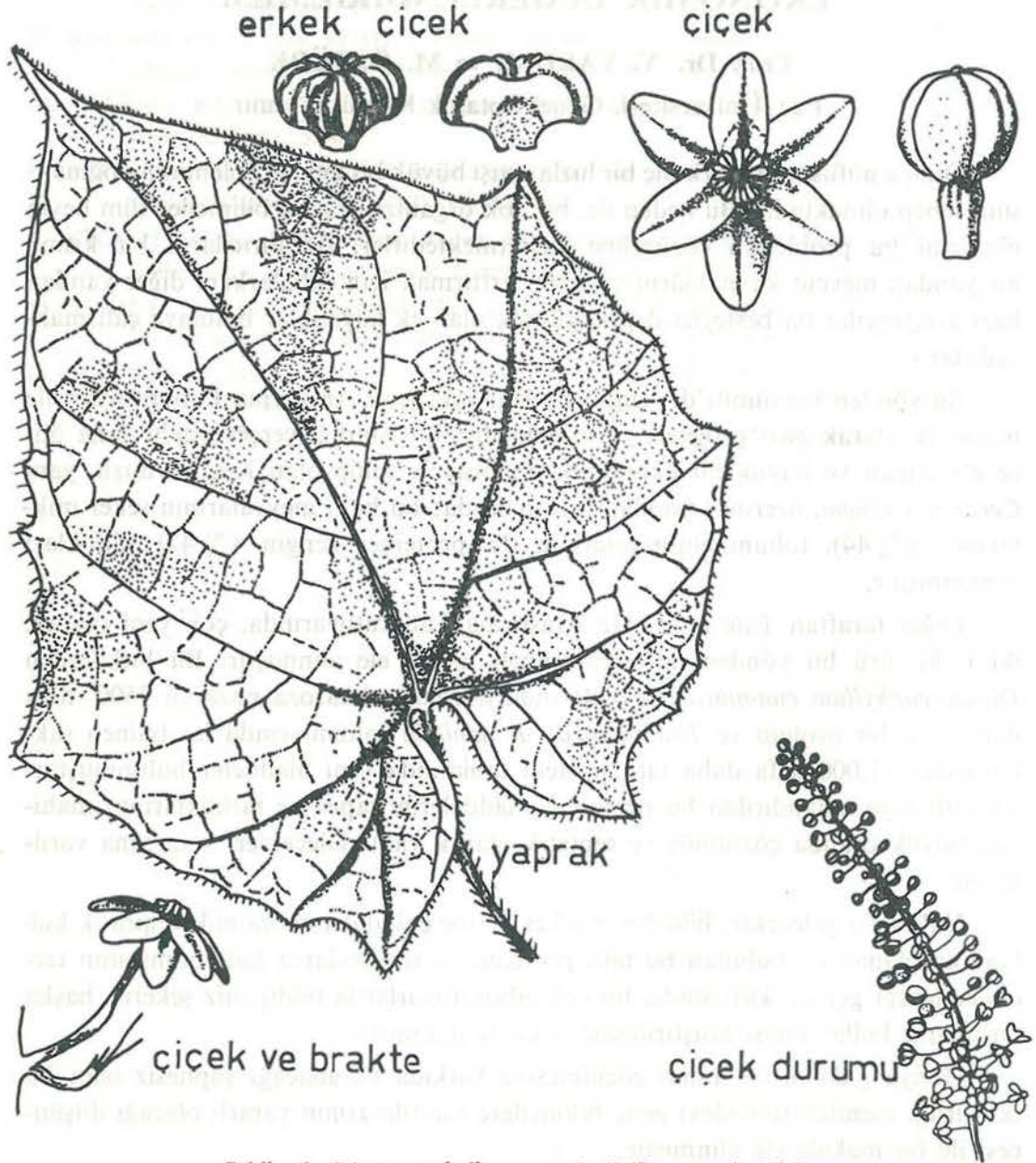
Klassis : *Dicotyledoneae*
Ordo : *Polycarpicae*
Familya : *Menispermaceae*
Genus : *Dioscoreophyllum*
Species : *cumminsii* (Stapf part.)

— B —

Klassis : *Monocotyledoneae*
Ordo : *Scitamineae*
Familya : *Marantaceae*
Genus : *Thaumatococcus*
Species : *daniellii* (BENN.) BENT.

DIELS.

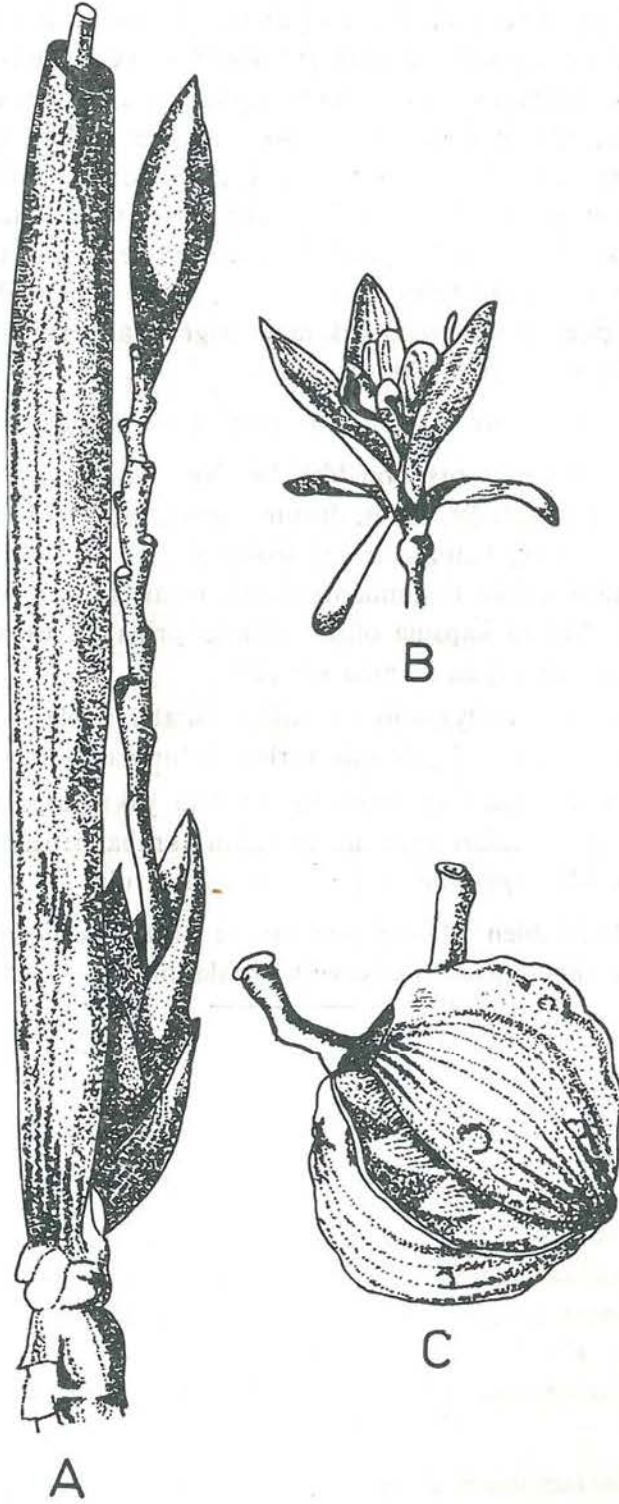
A — *Dioscoreophyllum cumminsii*'nin morfolojik özellikleri (Şekil 1) :

Şekil : 1. *Dioscoreophyllum cumminsii* (Stapf part.) Diels.

Dioscoreophyllum Cumensii Meyvesi

Şekil : 2. *Thaumtoccus danielli* (Benn.) Bent. A. Çiçek durumu B. Çiçek C. Meyve

Dallar zayıf, tüylü ve uzun internodyumlu. Yapraklar basit, 10 - 12 cm uzunlukta ve 8 - 10 cm genişlikte, petiolat, petioller 6 - 10 cm uzunluğunda, stipulsüz, lamina yumuşak, kenarları tüylü, kaidesi sagitac veya kordac, uçları akuminat ve solgun renktedir. Çiçek durumu rasemos, çiçekler salkım şeklinde, salkımlar 7-8 cm uzunlukta ve 1,5 cm genişliktedir. Çiçekler dioik, aktinomorf, pedisellat, pediseller 5 mm uzunlukta, brakteat, brakteler 2 mm uzunlukta ve uçlarında uzun tüyler bulunmaktadır. Sepaller pembemsi-sarı renkte, 3 mm uzunlukta ve 2 mm kalınlıktadır. Androkeum 1mm uzunlukta ve 1,5 mm çapında olup monoadelphousdur. Dişi çiçekler hakkında pek fazla bilgi bulunmamıştır. Bu tür Batı Afrika'da geniş sahayı kapsamaktadır.

B — *Thaumatococcus daniellii*'nin morfolojik özellikleri (Şekil 2) :

Çok yıllık ve rizumlu otsu bir bitkidir. Yapraklar distiks, linear, petiolat, petioller 10 cm uzunlukta. Çiçek durumu spika, çiçekler hermafrodit, brakteat tiptedir. Tepal iki daire halindedir. Androkeum yine iki daire halindedir, fakat dış dairedeki staminodlar bulunmamaktadır. Ovaryum tek karpelli, inferior ve üç lokulusludur. Meyva kapsula olup tohumlar arillattır. Bu tür Yukarı Gine ve Kameron'da geniş bir yayılış alanına sahiptir.

Menispermaceae familyasının en yakın akraba üyeleri olan *Berberidaceae* familyasının memleketimizde bir çok türleri bulunmaktadır.

Marantaceae familyasının memleketimizdeki yakın akrabası da *Musaceae*'dir ve bunların ait oldukları ordonun en yakın akrabaları ise, ülkemizde pek çok üyeleri bulunan *Microspermae* ve *Liliflorae* ordolarıdır.

Yukarıda bahsedilen *Menispermaceae* ve *Marantaceae*'nin yakın akrabalarının durumları kürsümüzde incelenmeye başlanmıştır.

